

Podrška učenju o Europskoj uniji - ključne poruke za nacionalnu i EU razinu

Zagreb, prosinac 2018.

Sufinancira Europska
unija u okviru programa
Europa za građane

Izjava o odgovornosti

Podrška Europske komisije za izradu ove publikacije ne predstavlja odobrenje njenog sadržaja koji odražava stavove samih autora te se Komisija ne može smatrati odgovornom za bilo kakvu daljnju uporabu informacija sadržanih u ovoj publikaciji.

GONG je Centar znanja u području građanskog aktivizma i izgradnje demokratskih institucija društva u okviru Razvojne suradnje s Nacionalnom zakladom za razvoj civilnog društva. Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost GONG-a i nužno ne izražava stajalište Nacionalne zaklade.

GONG je korisnik operativne potpore - strukturne podrške europskim think-do-tanks u cjelini "Demokratska i građanska participacija" u sklopu programa Europa za građane.

Sufinancira Europska
unija u okviru programa
Europa za građane

Preporuke za razvoj formalnog i neformalnog obrazovanje o EU

Ovaj tekst predstavlja popis preporuka čiji je zajednički cilj doprinijeti kontinuitetu i kvaliteti programa obrazovanja o EU u obrazovnom sustavu u Hrvatskoj, u formalnom i neformalnom obrazovanju. U tom se smislu može smatrati da je ovaj popis preporuka upućen najvažnijim tijelima vlasti u obrazovnom sustavu RH (ministarstvo nadležno za obrazovanje, agencija za odgoj i obrazovanje, jedinice lokalne i regionalne samouprave kao tijela koja osnivaju škole, škole same). No, on je u jednakoj mjeri upućen i građankama i građanima, kao podrška njihovom razumijevanju uloge EU u nizu važnih javnih politika, među kojima je upravo obrazovna jedna od ključnih i za samu EU strateški važnih.

Prakse obrazovanja o Europskoj uniji raznolike su, ali onima koje su kroz GONG-ovu analizu identificirane kao dobre prakse zajedničko je nastojanje da ciljnoj publici pomognu u činjeničnom razgraničavanju između nadležnosti država-članica – koje se i dalje odnosi na najveći broj područja javnih politika – te područja podijeljene nadležnosti i poprilično uskog područja isključive nadležnosti same EU, kako bi im pomoglo u konceptualno ispravnom razumijevanju uloge i dosega utjecaja EU u odnosu na nacionalnu razinu vlasti.

Osim ovakvih ciljeva na planu znanja o EU-u, predstavljeni programi i projekti najčešće nastoje kod učenica i učenika razviti i druge dimenzije kompetencija o EU – vještine te vrijednosti i stavove, čija je funkcija potaknuti izgradnju odnosa prema Europskoj uniji kao demokratskom projektu koji je otvoren za različite oblike građanske participacije i čiji se utjecaj na svakodnevnicu građanki i građana ne iscrpljuje u „top-down“ odlukama ili isključivo tehničkim procedurama. Zajedno, ove su kompetencije važne za obrazovanje koje obuhvaća i vrijednosni aspekt EU kao političke zajednice koja njeguje pluralizam, zaštitu ljudskih prava i sloboda, vladavinu prava i ravnopravnost.

Daljnji razvoj kompetencija o EU nužno podrazumijeva i razvoj participacijskih vještina, što je osobito relevantno za mlade koji se još nisu imali prilike okušati u raznim oblicima građanske participacije. Ove se vještine ne izgrađuju samo kroz sudjelovanje u izborima za Europski parlament – iako su oni izrazito važni – već i kroz druge oblike aktivnosti kojima se procesi odlučivanja čine razumljivijima i bližima građanima, što uključuje i informiranje, javne rasprave i inicijative u koje se građanke i građani uključuju. Ovo posebno znači pružiti veće mogućnosti mladima da stupe u doticaj s institucijama i organizacijama civilnog društva tamo gdje žive, s mogućnošću komuniciranja na vlastitom materinjem jeziku i to s osobama koje poznaju lokalni kontekst i potrebe lokalne zajednice. Ne treba zaboraviti činjenicu da je ravnomjerni razvoj jedan od strateških prioriteta Europske unije na razini država, a ravnomjerni regionalni razvoj je jedan od ciljeva kojima doprinose strukturni fondovi EU.

Formalni obrazovni sustavi i neformalno obrazovanje kroz razmjene, radionice i treninge za mlade zajednički imaju važnu ulogu u prenošenju znanja o EU, njezinim institucijama, ciljevima i vrijednostima. Pritom treba imati na umu da su obrazovni kurikulumi u nadležnosti država članica, a načini obrađivanja EU tema u formalnom obrazovanju među različitim se obrazovnim sustavima jako razlikuju. Preporuke za unapređenje bavljenjem teme Europske unije u formalnom i neformalnom obrazovanju stoga nužno imaju različite adresate – na razini institucija EU kao i na razini tijela vlasti u državama članicama.

Ovaj bi zajednički obrazovni napor ujedno trebao svakako biti praćen i podrškom u analizi činjenične točnosti javno rasprostranjenih informacija o Europskoj uniji i raširenih pretpostavki ili tvrdnji koje o ulozi EU često izriču pripadnici političke elite. Ovakva nastojanja za rasprostranjeniji *fact-checking* o EU potrebna su kako bi se u javnom prostoru moglo učinkovitije kontrirati tvrdnjama o tome kolika ograničenja zakonodavstvo Unije nameće javnim politikama u državama članicama te koliko su

razvojne mogućnosti koje EU pruža zaista iskorištene. Imerzivna iskustva učenja, kao i interaktivni sadržaji, YouTube serijali i mobilne aplikacije samo su neki od medijskih kanala koji su posebno atraktivni mladima te mogu biti dodatno upotrijebljeni i za promicanje EU tema.

Preporuke za tijela EU:¹

1. **Treba nastaviti olakšavati pristup informacijama koje su relevantne za mlade, poput mogućnosti za obrazovanje i rad u EU.** Ponuđene informacije trebaju biti iscrpne, ažurne, dostupne na svim službenim jezicima EU (i, prema mogućnostima, jezicima u uporabi unutar EU koji nisu službeni) te treba dodatno podizati vidljivost i dostupnost EU Info-točaka u članicama. Mlade treba dodatno proaktivno informirati o mogućnostima koje sežu onkraj kraćih Erasmus+ programa ili angažmana u Europskim snagama solidarnosti, kako bi im bilo lakše osmisliti svoje obrazovanje i karijere u EU.
2. **Treba nastaviti podržavati razvoj različitih programa učenja o EU, sa sadržajima koji su ambiciozniji i specifičniji od poučavanja o institucijama EU, proširenjima i simbolima Unije, te koji u dostatnoj mjeri promiču razumijevanje zajedničkih vrijednosti u EU.** Ova nastojanja se trebaju oslanjati na one sadržaje koji su najprijemčiviji za publike mladih, i to kako na planu sadržaja (informacije o natjecajima, prilikama i prednostima koje je omogućilo financiranje EU), kao i na planu produkcije (interaktivni sadržaji, kvalitetno producirani video-sadržaji, novi multimedijски formati). Iako nije lako sadržajima o EU konkurirati drugim sadržajima koji lako zaokupljaju pozornost mladih, znanje i sredstva uložena u izradu materijala trebali bi osigurati da ti materijali budu primamljivi za mlade. U tom su pogledu za razvoj možda najvažniji programi u nadležnosti Izvršne *agencija* za obrazovanje, audiovizualnu politiku i kulturu (*Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, EACEA*)
3. **Treba uložiti dodatne organizirane napore u razvoj kritičkog mišljenja i participacijskih vještina na svim razinama i u svim državama članicama.** Građanski odgoj i obrazovanje te obrazovanje za medijsku pismenost treba učiniti obaveznim dijelom obrazovanja i provoditi kroz različite aktivnosti koje doprinose cjelovitom razvoju kompetencija, uključujući afirmativne stavove prema političkoj participaciji na različitim razinama. Ideju participacije pritom treba „spasiti“ od postojećih predrasuda prema politici i kontinuirano demonstrirati da aktivno uključivanje odgovornih i informiranih građanki i građana u procese donošenja odluka donosi brojne koristi za zajednice u kojima žive, doprinose unapređenju demokratskih kompetencija u državama članicama i u konačnici čine političke elite odgovornijima građankama i građanima.

¹ Ove se preporuke djelomično temelje na nalazima opsežnog istraživanja stavova mladih o temama koje su za njih od posebne važnosti, provedenog među mladima u EU za potrebe doprinosa strategiji komuniciranja o EU, a koji su objedinjeni u publikaciji „12 ideas for the future of Europe“, dostupnoj na adresi: https://europa.eu/youth/sites/default/files/12_ideas_for_the_future_of_europe.pdf

4. **Treba uložiti dodatne organizirane napore i sredstva u promicanje medijske pismenosti** kako bi građanke i građani bili sposobni prepoznavati manipulativne medijske sadržaje koji ih okružuju te razabrati između zlonamjernih dezinformacija i manipulacija i različitih perspektiva koje nude mediji kada nastupaju u dobroj vjeri, s novinarskom i uredničkom odgovornošću.
5. **Treba dodatno podržati učenje o utjecaju financiranja EU na razvoj lokalnih zajednica** u kojima mladi žive, a posebno napraviti iskorak od metropola i velikih gradova prema manjim sredinama za koje kohezijski fondovi nude važne razvojne mogućnosti čije prednosti treba dodatno naglašavati kako bi njihovi pozitivni učinci bili multiplikatorski i doprinijeli revitalizaciji sredina sa slabijim razvojnim perspektivama.
6. **Pri donošenju političkih odluka i odluka o raspodjeli sredstava, treba istražiti i uvažiti nalaze istraživanja o mobilizaciji mladih za pozitivne društvene promjene i razvoj afirmativnih stavova prema liberalnoj demokraciji.** Utjecanje na stavove kako bi se revolt prema političkoj participaciji konstruktivno preusmjerio u demokratsko osnaživanje građana e zahtjevna strategija koja će se morati prvenstveno fokusirati na mlade. No, razine europskih institucija može demonstrirati dobre prakse koje bi trebale poslužiti kao poželjan obrazac ponašanja.

Preporuke za nacionalnu i razinu vlasti te jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave u Republici Hrvatskoj:

7. **Potrebna je veća razina podrške za učenje o EU unutar formalnog obrazovnog sustava.** Prema iskazima nastavnika u GONG-ovoj anketi malog opsega, tema EU mahom nije adekvatno pokrivena obrazovnim sadržajima na visokim učilištima/fakultetima na kojima se obrazuju nastavnice i nastavnici, već je za kompetencije nastavnika od presudnog značaja kasnije usavršavanje i kontinuirana edukacija.
8. **Potrebna je veća razina podrške za programe neformalnog obrazovanja o EU i njihovo povezivanje s drugim nastavnim sadržajima, odnosno obrazovnim ishodima.** Europska unija je u različitim aspektima svojeg funkcioniranja ne samo zahvalna i korisna nego i izuzetno života tema za poučavanje te bi trebala biti ozbiljno i sustavno podržavana kroz neformalno obrazovanje, uključujući projektnu nastavu, posjete institucijama EU, istraživački rad učenika, kao i aktivnosti u lokalnim zajednicama.
9. **Potrebna je podrška za projektne suradnje između obrazovnih institucija, organizacija civilnog društva i lokalnih/regionalnih razina vlasti uz financiranje iz programa EU.** Projekti solidarnosti i uključivosti u partnerskoj provedbi škola i organizacija civilnog društva doprinose uključivanju škola u život lokalnih zajednica i omogućuju im pokretanje pozitivnih promjena, jačaju građanske kompetencije učenika i učenika, doprinose vidljivosti i održivosti organizacija civilnog društva te doprinose rješavanju lokalnih društvenih problema i razvoju demokratske političke kulture.

10. **Potrebno je smisleno uključivanje poučavanja o europskom građanstvu u relevantne nastavne planove i programe.** Od lokalne razine do razine Europske unije, učenice i učenici imaju različite građanske statuse koji se međusobno prepliću i nadopunjavaju. Osviješteni, odgovorni i aktivni građani i građanke trebaju razumjeti svoja prava i odgovornosti kroz svaku od tih razina, kao i kroz dimenziju globalnog obrazovanja, koje se tiče onih tema koje su najviše transnacionalne i kompleksne.
11. Programi obrazovanja o EU uz fokus na znanja o tijelima EU trebaju **uključivati i razvoj participacijskih vještina i kritičkog mišljenja** te u jednakoj mjeri uključivati **učenje o i učenje za zajedničke vrijednosti EU.**
12. **Treba poticati razvoj kvalitetne suradnje lokalnih razina vlasti i škola s informacijskim centrima EU te organizacijama civilnog društva koje se bave praćenjem institucija EU i sudjelovanjem u procesima odlučivanja na razini EU.** Mreža informacijskih centara Europe Direct (EDIC) rasprostranjena je i u Hrvatskoj, održava javne informativne i edukacijske aktivnosti i približava građankama i građanima pouzdane informacije o funkcioniranju Europske unije, što je iznimno važno za mlade. Djelovanje centara i organizacija civilnog društva koje se bave temama EU je posebno relevantno za povezivanje različitih aktivnosti diseminacije informacija o EU.
13. **Treba sustavno ulagati u stvarne reforme i unapređenje obrazovnog sustava i sustava zapošljavanja, osobito zapošljavanja mladih.** Istraživanje o stavovima i spremnosti na političku participaciju mladih u EU *Futurelab Europe*², provedeno uoči izbora za Europski parlament 2014., pokazuje da sklonost mladih društvenoj participaciji, a time i razvoju građanskih kompetencija kroz participaciju, izrazito ovisi o naglasku na teme koje su mladima važne, kao što su obrazovanje i zapošljavanje te zaštita okoliša i mogućnosti za participaciju građana u odlučivanju.

Preporuka za škole u Republici Hrvatskoj

14. **Škole trebaju biti otvorene za unapređivanje svojih praksi učenja o EU kroz uključivanje u aktivnosti** kao što su projekti razmjene i razvoja dobrih praksi kroz Erasmus+ programe, suradnje s organizacijama civilnog društva, podrška stručnom usavršavanju nastavnika, te integriranje perspektive međusobnog utjecaja lokalnog, europskog i nacionalnog konteksta u školske kurikulume.

Završna napomena o (Europskom stupu) socijalne sigurnosti:

Napokon, potrebno je iznijeti napomenu o važnosti koordinacije obrazovnih i socijalnih politika u EU i na nacionalnoj razini. Kao i države članice, svaka na svojem unutarnjem planu, i Europska unija je suočena s razočaranjem u demokratske procese, porastom skepse građanki i građana prema

² Istraživački izvještaj dostupan na adresi: <https://futurelabeuropa.files.wordpress.com/2016/09/missing-a-generation-in-eu-politics.pdf>

konvencionalnim kanalima političke participacije, uz istodobno povećanje sklonosti protu-sistemske političke opcijama, populističkim i ekstremističkim akterima čiji je utjecaj na smjerove politike u državama članicama postao vidljiv u proteklih nekoliko godina nakon ciklusa izbora na nacionalnoj razini.

Ne treba iz vida izgubiti činjenicu da ovo razočaranje politikom ima duboke socioekonomske i sociokulturne uzroke i nije lako utjecati na razvoj afirmativnih stavova prema demokratskom građanstvu i osjećaja pripadnosti građanstvu EU dok socijalna sigurnost nakon globalne ekonomske krize nije ponovno osnažena, a radnička prava u pojedinim državama podliježu dodatnom rastakanju. Obnova i unapređenje narativa o EU neće moći nadomjestiti izostanak lojalnosti političkim projektima koji proizlazi iz žrtvovanja socijalne sigurnosti korporativnim interesima i saniranja posljedica financijskih spekulacija javnim novcem.

Europski stup socijalnih prava predstavlja potencijalno važan korak prema obnovi i jačanju socijalne dimenzije Europe, a mogućnost da ta prava budu osigurana u praksi utjecat će u najširim razmjerima na percepciju mladih o Europskoj uniji.